

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

© 2020 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-03408-0

Напомена издавача: Са циљем очувања аутентичности пишчевог израза и стила, интервенције на тексту од стране издавача биле су минималне и искључиво ортографског карактера у складу са важећим правописним правилима.

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

Јован Стерија Поповић

Лажа и паралажа
Родољупци

 Вулканчић

Београд, 2020.

ЛАЖА И ПАРАЛАЖА

Весело позориште

САДРЖАЈ

Дејство прво	11
Дејство второ	45

ЛИЦА:

МАРКО ВУЈИЋ, богати трговац

ЈЕЛИЦА, његова кћи

БАТИЋ

АЛЕКСА

МИТА

МАРИЈА

ДЕЈСТВО ПРВО

ПОЗОРЈЕ ПРВО

(Улица)

АЛЕКСА, (мало за њим) МИТА

АЛЕКСА (*држи једно ѿисмо у руци*): Добро, добро! Нека иде како јој је воља, напред или натрашке, није ми стало. Ја сам једанпут чуо да девојка није човек, и то ми је доста. Знам да је ово произишло од каквог филозофа, јер су они и са женама имали парнице. Али шта се ја за то бринем? Следство је овог изреченија да се не морамо баш тако строго држати совести. Моја Марија, ти си се дала у талијанске песме: „Ах љубови паклена – слатка туго срца мога.“ Боље да си певала ону стару песму: „Друге моје, не будите луде!“ Тако ја мислим. А совет мога пријатеља?... Е, њему је место овде. (*Савије ѿисмо и мейне ѿа у цей.*) Али сад куд ћу? Хоће скоро да ме изда занат.

МИТА (*сѿууи лајано и удари ѿа ѿо рамену*): Алекса!

АЛЕКСА: Охо, Мита! Какав тебе ветар овамо дотера?

МИТА: Зар ти не знаш да је пријатељство два тела и једна душа?

АЛЕКСА: Право! И ти ниси сирома' што се голи' речи тиче.

МИТА: Кад би ми могле што помоћи! Јер чуј, Алекса, моју невољу: нисам ти од два дана окусио!

АЛЕКСА: Лепо! Бар можеш и ти какву моду завести, и то најјевтинију моду.

МИТА: Ја нисам моде љубитељ.

АЛЕКСА: Шта? Цео свет трчи за модом: девојке, жене, момци, богати, сиромаси, сами филозофи; и ти један 'оћеш да будеш осим света! То је срамота!

МИТА: Мани се срамоте гди крче црева.

АЛЕКСА: Па и то може бити по моди. По моди људи кијају, по моди носе штап, држе нож и виљушку; по моди жене намештају уста, особито ако не уму по моди да говоре. Очи, коса, 'аљине, ход, стајање, седење, нокти, све је то по моди, само што нико по моди не умире. Но гле, ја се забрбљао, а не питам те како си досад животарио.

МИТА: Како? По нашем обичају: ако се ко жени, ја проводација; ако је даћа, ја држим слово почившем; ако је слава, ја веселим госте. Али ми је све то мало помогло. Ко се оженио, тај ме после псује и проклиње; гди сам био на даћи, ту ме попреко гледе, јер се боје да и њима не логим погачу, те од свега ништа. Највише је било ако сам покоји батак или покоји колач у цеп спустио.

АЛЕКСА: Па и то је добро.

МИТА: Добро као наопако, кад морам другде по три дана да гладујем. Но у тебе видим лепе 'аљине; ти си морао боље среће бити.

АЛЕКСА: О, ја сам ти сила праметнуо преко главе.

МИТА: Да чујем.

АЛЕКСА: Прво сам ти био адвокат.

МИТА: Кад си ти учио права?

АЛЕКСА: Видиш да си прост. Треба знати шта је криво, па се за правду не брини. Онај је био код судије и тужи се како га је предусрео; ја му кажем да му је *криво* учинио; други показује пресуду, ја кажем да је ствар *криво* пресуђена; онај приповеда како му нису дозволили писмено бранити се, ја примечавам да му је *криво* учињено. Људи кад чују моје толико „криво“, помисле наравно: „овај зна и шта је право“, пак навале да им пишем прошенија.

МИТА: Шта си ту могò знати.

АЛЕКСА: Алат чини занат. Ја сам попримао речи: „надлежно, подобателно, касателно, у следству тога, поводом тим“ и многе друге које страшно звече, а ништа не значе речи, те сам њима пунио 'артију, као и многи други. Али кад од једнога изварам 100 форинти, видим шта ми се пише, пак – испод жита. Затим се дам на докторију.

МИТА: Но, ту знам да си све покојне излечио.

АЛЕКСА: Ништа зато; ја сам их курталисао болести, а то су они желили. Најпре постанем хомеопат; то је лако: у једној оки воде размутим пò драма нишадора. Но, сад пиј, притом чувај се сваког јела; пости, пости, докле болесник од глади не отегне папке. Затим ударим у водолечилиште: увијем га у ћебе, докле зној скроз не протече, па онда пуф с њиме у воду; притом мора болесник најмање педесет чаша воде на дан да спусти.

МИТА: Ао, куку! Толико чаша вина могло би се и поднети, али воде...

АЛЕКСА: Кад ме и одатле протерају, постанем учитељ славенске граматике.

МИТА: Ето ти га сад опет. Та ти из ње не знаш нигди ништа.

АЛЕКСА: Алат чини занат; слушај само: „нишчетен вразумљај тисјашчегубоју, хоругвоносјашчеју вешчественостију“... разумеш ли ме?

МИТА: Море, море, ти ћеш још и списатељ постати!

АЛЕКСА: Кад књиге пишу ђаци, који у школу иду, зашто не би' и ја, који сам давно школу оставио?

МИТА: Али славенски треба и мене да научиш.

АЛЕКСА: То је лако: само употребљавај често „поже“, „дондеже“ и по неколико баталиона „ахова“ и „ихова“ парадирати пусти, пак те неће ни најбољи славјанин разумети.

МИТА: Да се манемо тога разговора. Ја мислим, Алекса, да си ти јошт' мој пријатељ.

АЛЕКСА: Зар би ти сумњати могô?

МИТА: Пријатељство се у нужди показује. Чуј, Алекса, моју невољу: од јутрос како ми је трбу' почео музику правити, па једнако траје; а ти знаш да ја на музику горе мрзим него на чуму. Не би л' ми могô који грошић дати да купим потајно 'леба и да га мало умирим?

АЛЕКСА: Богами, не могу, Мито.

МИТА: Ето ти ми пријатеља! А зашто?

АЛЕКСА: Из најпростијег узрока. Немам!

МИТА: Шта? И ти си ми доктор, адвокат и учитељ био? Збогом! Такав пријатељ мени не треба.

АЛЕКСА: О, о, о, немој тако жустро!

МИТА: Музику нећу да трпим, знаш ли?

АЛЕКСА: Па чекај, ваљда се може помоћи. Ево ти који тантуз.

МИТА: Проклети твоји тантузи, и ту си ми изварао форинту!

АЛЕКСА: Ал' су нам доста и помогли.

МИТА: Видим да морам скапати од глади.

АЛЕКСА: Знаш шта је, Мито, нисам ни ја баш тако сит, а новаца немам; ајде у ону кућу што је мало угледнија од други'. Та шат се на'ранимо нашим лагањем.

МИТА: А како ћемо ући кад смо непознати?

АЛЕКСА: Опет си заборавио: алат чини занат. Ја ћу бити барон Голић, ти си мој бединтер. Какав је газда, онако ћемо се и владати. Ако буде девојка у кући, знаш како треба. Ајде, стави се у позитуру, пак да им јавиш визиту од барона Голића.

МИТА: Али зашто баш *Голић*?

АЛЕКСА: Име не чини ништа, него титула. Одлази!

МИТА: Бре, ја идем у кујну најпре, ако могу што од слушкиња изварати. (*Пође.*)

АЛЕКСА: Само пази на „абије“.

МИТА: Гди су?

АЛЕКСА: Шта, гди су?

МИТА: Те гурабије.

АЛЕКСА: Еј, простаче, ти ћеш мени сав посао покварити. „Абије“, кажем, „понеже“ и друге славенске речи, којима ћемо осведочити мој карактер.

МИТА: Ах, ја би' волио сад гурабије него све карактере на свету! (*Оглази.*)

Јован Стерија Поповић

ПОЗОРЈЕ ДРУГО

(Соба код Марка)

МАРКО (*сеги на сѝолици*),

ЈЕЛИЦА (*близу ѝрозора ѝлетиѝе и књиѝу чиѝа*)

ЈЕЛИЦА: Göttlich, ах! Sehr göttlich!

МАРКО: Хм! Што су ти садање девојке – два посла раде!

ЈЕЛИЦА: Ах, татице, шкода, шкода што не знате немѝки!

МАРКО: Моја ћерко, зато сам те и послао у Беч да ти научиш, кад ја нисам могѝ.

ЈЕЛИЦА: Ах, како је лепо, ја вам не могу доста исказати, верујте, не могу: како је била једна принцеса, ах сирота, како је за својим љубезним швермовала!

МАРКО: А шта је то швермовала?

ЈЕЛИЦА: Ах, швермовати је то што у Бечу кажу швермерај. Колико сам пута ја швермовала, не могу вам исказати, љубезни татице.

МАРКО: Али шта је то швермовати?

ЈЕЛИЦА: Та кажем вам, то је швермерај. Тако је Амалија швермовала за Мором, кад сам Шилера читала; о, тај вам пише! Кад би само њега читали, слатки татице, коса би вам расла: како је Карл Мор Амалију убио – то је било срце! Пак је баш својим дегном убио. Тако и ова сирота принцеса страдала је и швермовала, а није ни знала да је принцеса.

МАРКО: Кажи ти мени зашто читаш те књиѝе?

ЈЕЛИЦА: О, татице, како не би, кад по Бечу прве фрајле и највеће даме читају. Само узмите на ум кад се која разговара, одмах ћете приметити чита ли или не; јер она која чита говори хоштајч.

МАРКО: Зато ти српски тако говориш.

ЈЕЛИЦА: О, молим вас, татице, у Бечу се ретко чује српски; све немецки и француски. То су вам језици! Кад говоре, мислите мед им тече из усти. Ја једнако жалим што ме нисте дали да и француски учим.

МАРКО: А с ким би овде говорила?

ЈЕЛИЦА: О, молим вас, татице, имала би ја доста хасне од тога. Какви романа они имаду! Ево и ова је с француског иберсецована, па да се сакрију сви немецки романи пред њом... Пак какве би јошт несрећне принцесе и хелдове нашла, како су се заљубили, како су страдали, како су се убијали – ах, и шта не би читала, кад би знала француски!

МАРКО: Шта би се помогла тиме?

ЈЕЛИЦА: О, татице, много; јер говорити по моди, унтерхолтовати се с највећом господом, штеловати се и знати шта је бонтон, то се све из романа учи.

МАРКО: Тако? А има ли у тим твојим романима како се готови ручак, како треба бити добра газдарица и ред у кући држати?

ЈЕЛИЦА: А, то је сасвим гемајн, то само просте жене раде.

МАРКО: Хм! А госпође?

ЈЕЛИЦА: У Бечу прве даме и отмене фрајле не знају шта је посао, него спавају до девет сати; у полак десет донесе им штумадла фруштук; затим устану и даду се

обући у неглиже – о, татице, тај неглиже да видите! Тек у полак дванаест обуку се парадно, пак или с књигом седе код пенџера, гледајући како пролазе млади официри на коњ'ма и пешице, или праве до два сата визите.

МАРКО: Зар не ручају?

ЈЕЛИЦА: Ручају, али nobl, у три сата, пак до пет. Потом устану с ручка, аусфарују, у полак осам иду у театар, после тога вечерају, или, ако је бал, иду на бал.

МАРКО: Ако то није лудо, онда не знам шта је.

ЈЕЛИЦА: Ју, татице, немојте тако говорити, јер ће вам се у Бечу смејати сви као највећем простаку. Како би то могло бити лудо што прве даме у Бечу раде? Камо среће да се и ми тако уредимо!

МАРКО: А зар би ти хтела тако живити?

ЈЕЛИЦА: Ја не знам која не би хтела. Ах, татице, по моди живити, nobl живити, то вам је Genuss.

МАРКО: Моја ћерко, ја видим да је теби Беч сасвим обрнуо мозак. Друго су прве госпође у Бечу, а друго си ти; зато баци те беспослице, па гледај да будеш добра газдарица, и онога што те је испросио љуби као верна супруга.

ЈЕЛИЦА: Ах, татице, ви јошт' не знате шта је љубов. Друго је просто и паорски љубити, а друго је љубити бечки и по књишки. Оно је љубов, љубезни татице, кад се који краљ у какву принцесу заљуби!

МАРКО: Јес' чула ти, гиздушо, немој ти мени мозак завртати с тим твојим принцезама. Нисам ни ја никакав принц ни краљ, пак сам, фала богу, лепо с твојом матером живио. Зато баци те лакрдије, па гледај преслицу, ако мислиш да будеш честита и срећна.

ПОЗОРЈЕ ТРЕЋЕ

БАТИЋ, ПРЕЂАШЊИ

МАРКО: Баш како ваља! Јес' чуо, Батићу, ја сам теби Јелицу обећао, и она је твоја. Али ако желиш да добро живите, не дај јој нипошто да ове врашке књиге чита.

БАТИЋ: Ја ћу гледати да се слажем с њоме.

МАРКО: Свуда, свуда, само не овде. Слушај моју реч. Јер да су ми какве књиге, него како треба љубити. Гледајдер им посла! И зато да морамо очи кварити!

ЈЕЛИЦА: Ах, татице, ви не разумете...

МАРКО: Доста!... Гледај ти ње, још би изрекла да ја стар не разумем, него она, јучерашње дете! Синко, ја сам ти дао савета; ако се по њему не узвладаш, сам ћеш бити крив. А ти, гиздушо, чувај твога мужа, и баци те врашке твоје румане, зашто од њи' не можеш се најести, а то је најнужније, знаш ли? Јер трбу' не зна за шалу макар да си усред Беча и прва помодарка. Он 'оће своје, те 'оће. Је л' тако, Батићу?

БАТИЋ: Ви истину говорите.

МАРКО: Јест, ал' питај њу, да видиш како она мударује! Него ништа, неће ми се ни она дуго овуда кострешити. Знаш ли зашто сам те звао?

БАТИЋ: Ја не знам.

МАРКО: Да буде весеље сад у недељу. Зашто би толико протезали?

БАТИЋ: Ви сте врло добри.

МАРКО: Шта, ја тебе знам за поштена и вредна момка, то ми је доста. У недељу, дакле!

БАТИЋ: Како је год ваша воља.

МАРКО: Тако, што пре, то боље. Треба ову помодарку забављати послом, док јој нису ти румани сасвим мозак обрнули. Батићу, сад све знаш; ако ти је 'итно, можеш ићи.

БАТИЋ (*пољуби ја у руку*): Ја ћу се трудити да љубов тако доброг оца задржим. (*Јелици.*) Слуга понизан.

ЈЕЛИЦА: Збогом!

БАТИЋ: (*Оглази.*)

МАРКО: Ви'ш, Јелице, овај није из румана, ал' је зато опет красан дечко.

ЈЕЛИЦА: Ах, татице, кад би' се удала у Бечу!

МАРКО: Опет она. А не мислиш ли ти колико треба имати новаца за Беч?

ЈЕЛИЦА: Ах, тамо живити три дана више вреди него овде три године!

МАРКО: Знам, само да има ко да шиље за трошак.

ЈЕЛИЦА: Ја ћу Батићу довече отказати, па макар ми шта радили.

МАРКО: И ја теби кажем: гледај твоју кућу и економију, па кад стечеш и твој муж буде исте памети као што си ти, онда можете ићи куд вам је драго.

ПОЗОРЈЕ ЧЕТВРТО

МИТА, ПРЕЂАШЊИ

МИТА: Барон Голић своју препоруку шиље и жели господину Марку Вујићу, као најотменијем у овом месту лицу, своју визиту учинити.